

## בעניין אבות ותולדות בניזקין

### הקדמה

בטרם פורסת הגמרא<sup>1</sup> את מכלול הפרטים המרכיבים את דיני נזקי ממון, היא מתארת את המבנה הכללי של דינים אלו. הגמרא פותחת בתיאור ארבעה 'אבות' - קטגוריות ראשיות שתחתן מסווגים כל נזקי הממון. מה ההיגיון העומד מאחורי מבנה זה? באופן כללי נוהגת ההלכה להגדיר באופן מדויק את המרכיבים של הלכה מסוימת, בין אם זו מצווה ובין אם מדובר באיסור. משעה שמולאו המרכיבים הנדרשים, קיים אדם מצווה או עבר על איסור, והעובדות האחרות שהתלוו למעשה זה אינן משנות את הגדרת המעשה שעשה. למשל: התורה אוסרת לאכול נבלה. כאשר משתמשת התורה בלשון אכילה היא מלמדת, שמעשה אכילה נצרך כדי לעבור על איסור זה. לכן, אדם שנהנה מנבלה ללא שאכל אותה, אינו עובר על שום איסור. מאידך, אם אכל את הנבלה, אין כמעט משמעות לפרטים המתלווים למעשה שעשה, כגון מדוע או מתי אכל, או למשל מה לבש כשאכל את הנבלה. ממילא, ע"י שינוי הפרטים המלווים את המעשה, ניתן להגדיר מספר אין סופי של מקרים שבהם אדם עובר על איסור אכילת נבלה; זאת כל עוד האדם אכן אכל נבלה. לעומת זאת, המשנה הראשונה של מסכת בבא קמא מעמידה אותנו בפני מציאות שונה: כאמור לעיל, המשנה מונה ארבעה אבות - ארבעה סוגים כלליים של נזקי ממון שעליהם אחראי בעל הממון שהזיק, כאשר גם כאן ישנם גדרים של שיוך לאב, ויש מעשים שאינם נחשבים כלל חלק מאב זה, אך ישנו גם מצב ביניים, שלא קיים בתחומים אחרים, של מקרים הדומים למעשה הלכתי אך אינם המעשה ההלכתי עצמו, והם נחשבים לתולדות.

ניתן למצוא בכל התורה רק כמה הלכות בודדות שיש בהן אבות ותולדות, ועוד פחות מכך הלכות שבהן יש דינים שונים לאבות שונים. בשבת, למשל, מחולקות המלאכות לקטגוריות ע"פ אבות, אבל אין הבדל בעונש בין המלאכות השונות - אם עשה אדם כל אחד מאבות המלאכות יישא בעונש שווה.

<sup>1</sup> הפנייה סתמית במאמר זה היא למסכת בבא קמא.

במאמר זה ננסה לפענח את עניינין של אבות ותולדות בנזקי ממון. ננסה להבין מדוע מבנה של אבות ותולדות קיים דווקא בתחומים מסוימים, ולהגדיר את מהותו של מבנה זה.

## מקרים מקבילים

מבחינה הגיונית, הצעד הראשון בדרכנו יהיה בחינת שלוש מקבילות הלכתיות שבהן מתקיים המבנה של אב-תולדה.

1. **שבת** - המקבילה העולה באופן מידי היא ל"ט אבות מלאכות האסורות בשבת, שאותן מקבילה הגמרא למשנתנו.<sup>2</sup> ממילא, סוגייתנו מציידת אותנו בהלכה הדומה לזו של למשנתנו: מלאכות שבת.
2. **עבודה זרה** - הגמרא במסכת סנהדרין (סב.) עוסקת בעבודה זרה, ודנה באיסור לחקות את המעשים הנעשים במקדש (שחיטה, קבלת דם, זריקה והקטרה) בפני עבודה זרה. הגמרא מציינת, שהשובר מקל בפני עבודה זרה מבצע תולדה של איסור שחיטה ועובר על איסור עבודה זרה. כלומר, למרות שהשובר מקל לא שחט ממש, הגמרא מכנה זאת תולדת שחיטה משום שזהו מעשה הדומה לשחיטה.
3. **שמיטה** - הגמרא במסכת מועד קטן (ב:), עוסקת באיסורי עבודת האדמה השונים בשנת השמיטה, ומבררת מפני מה נזקקה התורה לפרש את איסורי הזמירה והבצירה, שהרי מדובר במלאכות שכלולות בעבודות אחרות שנאסרו בשמיטה - זמירה כלולה באיסור נטיעה כיוון שמטרת שתי העבודות היא לעודד את הצמיחה, ובצירה היא צורה של קצירה. הגמרא מסבירה שהתורה אסרה בפרוש תולדות מסוימות כדי ללמדנו שאלה התולדות היחידות האסורות. שאלות הגמרא מחזקות את ההנחה כי ניתן ללמוד איסורים שאינם מפורשים בתורה (תולדות) מעצם דמיונם לאיסורים

<sup>2</sup>יש להעיר, כי למרות שהגמרא משווה למשנתנו גם את מושגי האבות והתולדות בהלכות טומאה, הרי נראה שהגמרא משווה אותם רק מחמת השימוש בלשונות "אב" ו"תולדה", ולא מפני שישנה הקבלה אמיתית בין דין זה לבין משנתנו. בהלכות נזקי ממון ושבת, התולדות הן מקרים נפרדים, והקשר שלהן לאבות שמחיל עליהן את דיני האבות הוא בדמיון במאפיינים הלכתיים מסוימים. לעומת זאת, בהלכות טומאה התולדות הן תולדות ממש באופן מילולי - התולדות הן תוצאה של מגע באבות הטומאה, וטומאתן קלה יותר. ואמנם, מרבית המפרשים מבינים שהקשר של אבות ותולדות בטומאה לסוגייתנו אינו קשר ישיר, ומיועד להצגת מקרה נוסף שבו ישנה היררכיה של רמות הלכתיות בתחום הלכתי מסוים.

המפורשים בתורה (אבות), ותשובת הגמרא איננה סותרת הנחה זו, אלא טוענת שבמסגרת דיני השמיטה הגבילה התורה באופן מיוחד את ההרחבות לאיסורים הקיימים. זוהי אם כן דוגמא שלישית לתולדות. מהו אם כן המכנה המשותף לשבת, שמיטה, עבודה זרה ונזקי ממון? מדוע דווקא בתחומים אלו קיימת אפשרות להתפתחות תולדות מעבר לאיסורים הראשוניים - האבות?

### המכנה המשותף

שמעתי מהרב יוסף אדלר בשם מורנו הרב ליכטנשטיין הצעה למכנה משותף לכל ההלכות הנ"ל. באופן כללי, איסורים נובעים מכך שה' קבע בתורה שמעשה מסוים אסור, וממילא עשייתו היא הפרת רצון ה'. מעשה איסור מהווה אמנם מרידה במלכות שמים, אך זאת רק כתוצאה מהגדרת מעשה זה כאסור על ידי התורה. במעשה העבירה כשלעצמו לא טמונה מרידה מעבר לכך שהוגדר כאיסור בתורה. לעומת זאת, חילול שבת איננו כשאר עבירות. חילול שבת טומן בחובו יציאה כנגד קדושת השבת ועם ישראל. צד זה של השבת - הקדושה אשר קיימת ביום השביעי - הוא בעל משמעות הלכתית מיוחדת. כך, אנו מוצאים שאדם המחלל שבת מוגדר בהלכה כמומר לחלל שבת ודינו כנכרי. הטעם לכך הוא שמעשיו הם בעלי משמעות רחבה - חילול קדושת השבת, וממילא חילול קדושתו בתור יהודי. נמצא אם כן, שחילול שבת אינו אסור רק מפני היותו מוגדר כמעשה איסור בתורה, אלא מפני שהוא כולל משמעות רחבה יותר של פגיעה ביסודות היהדות. כעת, מאחר שבאיסורי שבת מעשה העבירה מביא לפגיעה נוספת מעבר לעצם הפרת רצון ה', מורחבים האיסורים למעשים שאמנם שונים באופן עשייתם מן האבות, אך מביאים לאותה תוצאה של חילול קדושת השבת - ולפיכך תולדות אסורות.<sup>3</sup> טענה זו שייכת גם בשמיטה אשר מתוארת בתורה (ויקרא כ"ה, ב) כ"שבת לה". ואכן, לשמיטה דמיון רב לשבת בהיותה מצווה הנוגעת לקדושת הזמן. בעבודות אדמה

<sup>3</sup> לדוגמא, אם התורה אסרה אפייה בתור אב מלאכה בשבת מפני שבכך מתחללת קדושת השבת, ממילא צריך גם הבישול להיות אסור בתור תולדה. אילו רק מעשה האפייה היה אסור, לא היה ביכולתנו להרחיב את האיסור למעשה הבישול שהוא שונה במקצת. עם זאת, מאחר שתוצאת האפייה אסורה בתור חילול שבת, ניתן להרחיב את האיסור גם למקרים דומים נוספים, שכן בסופו של דבר הפגיעה בקדושת השבת הנובעת מאפייה קיימת באותה מידה גם בבישול.

מתחללת קדושת השמיטה, ומשום כך כל מעשה שתוצאתו דומה באופן משמעותי לתוצאות האבות האסורים בשמיטה, אסור גם הוא בשנה זו כתולדה.

בדומה לכך, עבודה זרה גם היא כמובן אינה מעשה איסור פורמלי בלבד; עבודה זרה כוללת בתוכה יציאה מפורשת כנגד מלכות שמים, ובמיוחד כאשר אדם עובד עבודה זרה בצורה שבה עובדים במקדש. אם שחיטת בהמה לעבודה זרה נחשבת כמרידה במלכות שמים, ניתן להניח בפשטות שגם שבירת מקל בפני עבודה זרה תחשב כזאת, וממילא ניתן להחשיבה כתולדה.

נראה א"כ שזהו העניין המבדיל בין איסורי שבת, שמיטה ועבודה זרה ובין שאר האיסורים: **בהלכות אלו האיסור אינו נובע רק מקביעת התורה שזהו מעשה איסור, אלא גם מפני שלמעשים הללו ישנה תוצאה חמורה**. לכן, כל מעשה דומה אשר יביא לאותה תוצאה יחשב כתולדה של איסורים אלו, ויאסר גם הוא.

מעשה נראה שמתבקש לומר כי גם דיני נזקי ממון שותפים להגדרה זו. אם התורה מחייבת אדם בעבור הנזק שגרמה בהמתו בנגיחה, מתבקש להרחיב את החיוב למקרה שבהמתו נשכה את בהמת חברו במתכוון (נשיכה היא תולדה של קרן - עיין בבא קמא ב:). אילו החיוב על נגיחה היה נובע רק מצד עצם המעשה, היה מקום להבחין בין נשיכה לבין נגיחה. עם זאת, מאחר שברור שהחיוב נובע מתוצאת המעשה - הנזק שנגרם כתוצאה מהנגיחה - ניתן להרחיב את דין קרן לכל נזק הדומה לנזק זה. לסיכום, ניתן להצדיק מבנה של אבות ותולדות בכל מקום שבו הדין נובע מהתוצאה הכללית ולא רק מחמת מעשה מסוים שאותו הגדירה התורה כמעשה איסור.

### מקור לדין תולדות

לאחר שהבהרנו את התנאים לקיומן של תולדות, ניתן להעלות שאלה שניה. בדרך כלל, כאשר ישנן תולדות לדין מסוים, יש לתולדות מקור בתורה.<sup>4</sup> מאידך, לתולדות אבות נזיקין לכאורה אין שום מקור מפורש בתורה.<sup>5</sup> מדוע הגמרא נדרשה למקור בעניין שבת ועבודה זרה אך לא בדיני נזקי ממון?<sup>6</sup>

<sup>4</sup> כך למשל, הגמרא בסנהדרין שנזכרה לעיל לומדת את התולדות בדיני שבת ובדיני עבודה זרה מפסוק בויקרא (ד', ב). באופן דומה התולדות בשביעית (זמירה ובצירה) מפורשות בתורה (ויקרא כ"ה, ד-ה).

<sup>5</sup> אמנם המכילתא (משפטים פרשה יב, ד"ה וכי יגוף) תרה אחר מקור לתולדות בנזקי ממון, והיא מסכמת שהמקור לתולדות בנזקי ממון הוא ב"יתור המילים" ולא ישמרנו". עם זאת הגמרא לא

נראה כי ייתכן להציע דרך שעל פיה יש לחלק בין נזקי ממון ושבט. כפי שהוסבר לעיל, גם בשבת וגם בנזקי ממון המעשה אינו אסור רק מפני שהוגדר כמעשה איסור בתורה, אלא מפני שבתוצאתו יש פגיעה במציאות או בזולת. עם זאת, כשמדובר במלאכות שבת, פגיעה זו היא מרכיב אחד של האיסור אך לא מרכיב בלעדי. אפייה בשבת אסורה מפני שה' הגדירה כמעשה איסור, ובנוסף לכך לאחר שהתורה אסרה את המעשה, הרי עשייתו בשבת פוגעת בקדושתה. תולדה תגרום לתוצאה זהה, אך בכל זאת תהיה שונה מבחינת המעשה שנעשה. לאור העובדה שהמעשה עצמו מרכיב חלק מהאיסור, אין כל הכרח לאסור תולדה למרות משמעותה החמורה של התוצאה, כיוון שאפשר שמעשה האיסור הספציפי הכרחי להגדרת האיסור.

בנזקי ממון לעומת זאת המציאות שונה לחלוטין. ברור כשמש כי אם אדם גורם נזק לחברו כתוצאה מחוסר השגחה, הוא מתחייב בתשלום פיצויים ללא התחשבות באופן שבו נגרם הנזק. בניגוד לאיסורים שבהם נאסרו מעשים מוגדרים מסוימים, כאשר מדובר בנזקי ממון אין טעם להעניק משמעות למעשה עצמו. חוסר התחשבות זה בפרטי המעשה, מוביל בצורה טבעית ליצירת תולדות לאבות נזיקין. לאור זאת אין טעם לבקש פסוק אשר יבסס את דין התולדות; תולדות הן תוצאה מתבקשת של פרשת אבות נזיקין לאור העובדה שיסוד פרשה זו אינו במעשה שנעשה אלא בתוצאה – הנזק.<sup>7</sup>

### טבעם של אבות ותולדות בנזיקין

השאלה הגדולה השניה שיש לטפל בה היא מה הוא טבעם של אבות בנוגע לנזיקין? איך יש להבין אותם? באופן ספציפי יותר השאלה היא מה היחס בין האבות השונים, האם הם נפרדים לחלוטין, או שמא הם חלק ממערכת אחת?  
חיוב נזיקין : מסלולים נפרדים או שם מזיק כללי?  
ישנן שתי דעות כלליות בנוגע לשאלת היחס בין האבות לבין התולדות בנזיקי ממון:

הזכירה את דברי המכילתא וכלל לא הרגישה צורך להעלות את השאלה מנין לנו שישנן תולדות לנזקי ממון, ונראה כי הגמרא לא ראתה צורך במקור לתולדות נזקי ממון.  
<sup>6</sup> לשאלה זו התייחס המהר"י כץ (מובא בשיטה מקובצת כאן). תשובתו מניחה כי באופן בסיסי אין צורך בפסוק בתור מקור ליצירת תולדות לאבות. כלומר, מבנה התולדות בנזקי ממון הם הנורמה בעניין זה, בעוד השבת היא יוצאת דופן כיוון שמסיבות מיוחדות, שלא נדון בהן כאן, היינו עלולים לסבור שלא יהיו לה תולדות, ולפיכך דווקא שם נצרך לימוד מפסוק.  
<sup>7</sup> ניתן להבחין שגם הפסוקים אינם מתמקדים בפעולה, עיינו בפסוקים בשמות כ"א.

1. **מסלולים שונים** – ההבנה הרגילה של אבות ותולדות מניחה שיש מסלולים נפרדים לכל מקרה של נזק. ממילא, בכל מעשה אנו נבחן תחת איזה מסלול הוא קיים, וממילא האם הוא חייב או פטור. לדוגמה, כששור אלים נוגח שור אחר, הפעולה נכנסת תחת הכותרת ולתוך המסלול של "קרן". המסלולים כוללים את החיוב וגם את הפטור. לדוגמה, כשתסריט כלשהו מוגדר כ"בור", בעל הבור פטור מתשלום על נזק לכלים.
  2. **שם מזיק כללי** – הגרי"ז סולוביצ'יק חידש הגדרה בעלת שני שלבים: השלב הבסיסי הוא עצם יצירת החיוב, והשלב הבא הוא ארגונו לתוך החלקים השונים של אבות. החיוב הכללי מבוסס על שאלה אחת: **"דחיוב נזיקין תלוי רק בדרכו להזיק ושמירתו עליך"**. הגרי"ז מצביע על כך שכל האבות של נזק קשורים דרך הצד השווה של "דרכן להזיק ושמירתן עליך" (ב.), והאבות השונים הם רק הרחבה של אותו צד שווה למקרים נוספים.
- לפי הגרי"ז, הסיבה שהמשנה החליטה לחלק את פרשיית משפטים לארבעה אבות נזיקין אף על פי שלכולם "שם מזיק" כללי, היא משום מימד הפטור שקיים בכל אב. במילים אחרות, ברגע שמקרה כלשהו מקבל את "שם הנזק" הנצרך הוא מקוטלג לתוך אב הנזק לצורך קבלת פטורים.

### ראיות לדברי הגרי"ז

#### הוה-אמינות "הסופר-מזיק"

שיטתו של הגרי"ז יכולה להסביר שתי "הווא אמינות" שמעלה הגמרא, בהן מקרים מסוימים שאינם מקיימים את כל הקריטריונים של אב מסוים, גוררים חיוב מלא ללא הפטורים של אותו אב.

1. **קרן מחוברת** – בדף ב מעלה הגמרא אפשרות (שנדחת לאור דרשת הפסוקים) שקרן המחוברת לבהמה חייבת כמו קרן מועדת מלכתחילה, ודין תמות קיים רק בקרן תלושה. למה שנניח שקרן מחוברת תקבל דווקא דין של מועד וישלמו על נזקה נזק שלם?! נראה שניתן להבין את הגישה הזו אם מסתכלים על אבות הנזיקין כחלקים של יחידה אחת: אין שום דרך לשים מקרה שאין לו את האספקטים המיוחדים של קרן בקטגוריה של פטור חצי נזק. למרות שלקרן מחוברת יש את הצד השווה (במילים אחרות, החיוב) אין לה את אותה מציאות שתיתן לה פטור, וממילא היא מקבלת דין של "שם נזק" וחייבים עליה נזק שלם. לעומת זאת, אם כל ארבעת האבות הם מסלולים נפרדים לחלוטין, קשה מאוד להסביר מדוע קרן מחוברת תהיה

מועדת מלכתחילה. מהיכן ניתן ללמוד שתסריט של נזק נהיה מיד מועד אם הוא לא שייך לאחת מארבע הקטגוריות הספציפיות שיוצרות את החיוב!?

2. **שן חיה** – הגמרא בדף י"ז מעלה את האפשרות לפיה חיה לא תיכלל באב שור לעניין פטור שן ברשות הרבים. גם את ההגיון של הגישה הזו ניתן להסביר לאור הדברים שהעלה הגר"ז. כאשר הגמרא מציעה שחיה לא תיכלל, היא רק מציעה שלא תיכלל לעניין פטור רשות הרבים. כלומר, יש יותר הגיון לחייב חיה ועל כן היה ניתן לחשוב שלא יהיה לה את הפטור הזה, באה המשנה ומלמדת אותנו שהוא שייך גם בחיה. אפשרות זו יכולה להתאים דווקא לשיטת הגר"ז, על פיה יש "שם מזיק" כללי שהיה יכול לחייב את החיה בכלל הנזק. אמנם, אם אומרים שארבעת האבות הם עניינים נפרדים לחלוטין, שוב קשה להגיד שחיה לא תיכלל בנזק הרגיל של שן אם היא עומדת בכל הקריטריונים. ואפילו אם היא לא, אין סיבה לחשוב שחיה תהיה חייבת ביותר מקרים.<sup>8</sup>

יש להדגיש, כי הדוגמאות האלו הן רק הווא אמינות, הצעות שנדחו, וממילא אין מביאות ראיות ברורות לשיטת הגר"ז. במילים אחרות, יתכן שהגמרא באמת דחתה את שיטתו כשדחתה את ההצעות הללו.<sup>9</sup>

### נפקא מינות וראיות נוספות

ניתן להביא עוד מספר מינות והשלכות לחקירה זו:

1. **אבנו סכינו ומשאו לפי רב** – רב (בדף ג:) אומר שהמקרה של "אבנו סכינו ומשאו" נחשב קרן כאשר הנזק מבוצע בשעת מנוחת החפץ וכאשר החפץ אינו מוגדר כהפקר. הסיבה היחידה שמספק רש"י לדין מפתיע זה, ההופך חפצים דוממים לתולדה של "קרן", היא שכל דבר נופל תחת הקטגוריה של שור אם הוא "ממונך". בעלי התוס' מעירים שכיוון שסכין אינה בעל חיים, היא לא יכולה להיות תחת הקטגוריה של תם. זאת, אף על פי שדין תם הוא חלק מהותי מקרן!

<sup>8</sup> יש לציין כי לפי הבנת רש"י את הגמרא, על פיה ההצעה של הגמרא היא שחיה פטורה לחלוטין, ניתן להסביר כיוון זה על פי הגישה של ארבעת המסלולים.

<sup>9</sup> אף על פי כן יש לציין כי טענה זו אינה כל כך סבירה לגבי הגמרא בדף ב., משום שהדחייה של הגמרא היא בצורה מפורשת על ידי ציטוט פסוק. הפסוק רק מלמד שנגיחה לא כוללת קרן מחוברת. לומר שבעקבות הפסוק אין מקום ל"שם מזיק" זהו חידוש מרחיק לכת.

הגמרא המתמיהה הזו יכולה להיות מוסברת רק ע"י האמירה שהגמרא והתוס' פועלים במסגרת הלוגיקה של ארבעה מסלולים שונים שלא מתקשרים זה לזה. לכן, אנחנו חייבים להכניס את המקרה לתוך סוג כלשהו של נזק אם אנחנו הולכים לתייג אותו בכלל. לכן, לדעת תוס', רב מגיע למסקנה שהקטגוריה חייבת להיות קרן<sup>10</sup>.

2. **רב אושעיא ורבי חייא** – בדף ד: מופיע מספור שונה של אבות הנזיקין. רב אושעיא מעלה את מספר האבות לשלושה עשר ורבי חייא מגדיל לעשות, ומרחיב את מספר האבות לעשרים וארבעה. הגדלה זו של מספר האבות נראה שתקשה על אמירות כמו זו של הגר"ז. ככל שיש יותר קטגוריות, יש יותר הזדמנויות לקטלג מקרים, משום שאפילו מקרים ספציפיים ביותר יכולים להיות אבות. כך יש פחות מקום לומר שיש מקרים שלא נכנסים תחת אב מסוים אלא האב הכללי של שם נזק.

3. **חיוב תשלומים בנזקי ממון** – לבסוף, ישנו הבדל נוסף ומשמעותי בין שתי ההבנות של אבות נזיקין. קיימת מחלוקת בשאלה מדוע המשנה משתמשת בלשון "נזיקין". השטמ"ק (על המשנה) מביא מחלוקת בנוגע לשאלה זו: הרא"ש סבור שלשון נזיקין שמה את הדגש על המזיק, ורבינו תם מציע, על בסיס פסוקים בדניאל, ש"נזיקין" מתייחס לניזק. ההבדל בין שתי הגישות הוא, לכאורה, במקור החיוב. בעוד שדגש על המזיק מעלה שחיוב הנזיקין הוא על בסיס מעשה ההרס שבוצע, דגש על הניזק מוביל להבנה שהחיוב בנזיקין הוא על הפשיעה. הבנות שונות אלו של המשנה מתקשרות לדיוננו. הטענה לפיה הבעיה בנזק היא מעשה מסתדרת היטב עם הגישה של מסלולים שונים. כל מעשה הוא שונה ולכן יש צורך בקטגוריה ספציפית כדי ללמוד אותו. לעומת זאת, הטענה לפיה הבעיה היא בפשיעה מסתדרת הרבה יותר עם גישתו של הגר"ז. פשיעה היא קטגוריה כללית שלא מתאימה לחלוקה בין האבות השונים, המשמשים רק כתוצאה של יישום פשיעה (חיוב כללי) במקרים שונים.

<sup>10</sup> אפשר להסביר גמרא זו גם בדרכו של הגר"ז. במקום אחר הגמרא (דף כ"ח:) קוראת למקרה זה של אבנו סכינו ומשאו "ממונו", שהוא מושג חדש, ללא שיוך לשום אב.

### בור והצד השוה

הגמרא בדף ו מעלה מספר אפשרויות להבנת כוונת המשנה לגבי "הצד השוה שבהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך וכשהזיק חב המזיק לשלם..."<sup>11</sup>, כולן משלבות בור עם שור במקרים שונים.

ישנה מחלוקת משמעותית בהבנת הסוגיא המופיעה ברא"ש (א', א'). "יש גדולים", כלשון הרא"ש, הסבורים שהמקרים המשולבים הללו מקבלים את דיני הפטור של שור וגם את דיני הפטור של בור. הרא"ש, לעומת זאת, מבין שכלל המקרים מקבלים את דיני בור בלבד, למרות שהן נלמדות חלקית מאב אחר. בדומה לגישת ה"גדולים" ברא"ש<sup>11</sup>.

נראה להציע שהרא"ש מחזיק בשיטה נוקשה של ארבעה מסלולים, וגם במקרה שנלמד מכמה אבות בסופו של דבר התולדה חוסה תחת אב אחד, בעוד שה"גדולים" מחזיקים בשיטה הדומה יותר לשיטת הגרי"ז<sup>12</sup>.

<sup>11</sup> נראה שהתוס' בדף ג סוברים כמו ה"גדולים" שהרא"ש מצטט. התוס' שם תמהים על רב, שמחייב על כלים במקרה שהוא עצמו מגדיר כדבר הנלמד מ"הצד השווה שבהן". משאלה זו משתמע בבירור שתוס' סוברים שצריך לקבל את הפטורים של שני האבות כשתולדה נלמדת מהצד השוה.

<sup>12</sup> יתכן, לעומת זאת, שהם מתווכחים לגבי הנושא של מקרים ספציפיים אלו, בור. איזה סוג של אב הוא בור? האם הוא אב רגיל עם פרמטרים קשיחים? ה"גדולים" אומרים שאין לבור פרמטר נוקשה, וממילא כשלמקרה יש כמה קריטריונים של בור וכמה קריטריונים של אב אחר, הוא נהיה בן כלאיים של שניהם. לעונת זאת, הרא"ש מבין את בור כאב עם גבולות מוגדרים, לכן, גם מקרה שיש לו קריטריונים סותרים עדיין יכול להיות מסווג כבור שכן יש לו אלמנטים חזקים מתחום זה. בהקשר זה יצויינו דברי הרשב"א (ב:): לגבי בור, האומר: "מסתברא לי דלא אמרו כן אלא בנוזקי בור מפני שהוא חדוש".

